

ŽEMAIČIŲ „ALKOS“ MUZIEJAUS ETNINĖS KULTŪROS RINKINIAI: RANKŠLUOSČIAI IR RANKŠLUOSTINĖS

Vida Rimkuvienė

Etninės kultūros skyriaus vedėja

Žemaičių „Alkos“ muziejaus yra virš dešimties tūkstančių etninės kultūros eksponatų. Tai įvairūs amatininkų darbo įrankiai, žemės apdirbimo padargai, gyvūlių priežiūros priemonės, kasdieninėje buityje naudoti daiktai. Nemažą dalį sudaro tekstilės eksponatai- įvairūs audiniai.

Audiniai - tai viena iš turtingiausių ir gražiausių tautodailės meno šakų. Išlikęs audinių lobynas kalba apie didelį jų meniškumą, galias tradicijas ir savitą pobūdį. Ausdavo daugiausia moterys, bet šaltiniai teigia, kad ir vyrams tai buvo nesvetimas darbas. Mergaitės nuo mažens buvo mokomos austi. Piemenaudamos mergaitės ausdavo juostelės, paaugusios-dvinytę drobę. Augant jų audimo raštai buvo vis gražesni ir sudėtingesni. Mergina turėjo išsiausti kraitį- paklodes, staltieses, lovatieses ir žinoma rankšluosčius.

Kiekviena audėja stengdavosi prisiausti kiek galima daugiau rankšluosčių, kad nebūtų laikoma bloga audėja. Rankšluosčių reikėjo daug, jie buvo naudojami ne tik tiesiogiai pagal paskirtį, bet buvo dovanojami. Per vestuves jaunoji dovanodavo rankšluosčius piršliui, pabroliams, per laidotuves buvo duodami duobkasiams, o daugeliu atvejų buvo dovanojami kaip nuoširdaus dėkingumo dovana. Rankšluosčiai kabėdavo gerosiose trobose gražiose rankšluostinėse kaip dekoro elementai.

Muziejuje saugoma apie 130 rankšluosčių. Rankšluosčių galai dažnai puošti nėriniais ar pinikais, juose išsiuvinėtos monogramos, kituose rankšluosčiuose įauti žičkininiai –raudonų medvilninių siūlų raštai.

Pirmasis rankšluostis į muziejų pateko Seniausias muziejuje saugomas rankšluostis – lininis, aštuonnytis su žičkiniais raštais galuose, išaustas 1840 m., 234 cm ilgio ir 23 cm pločio, gautas iš Trimėsėdžio kaimo.

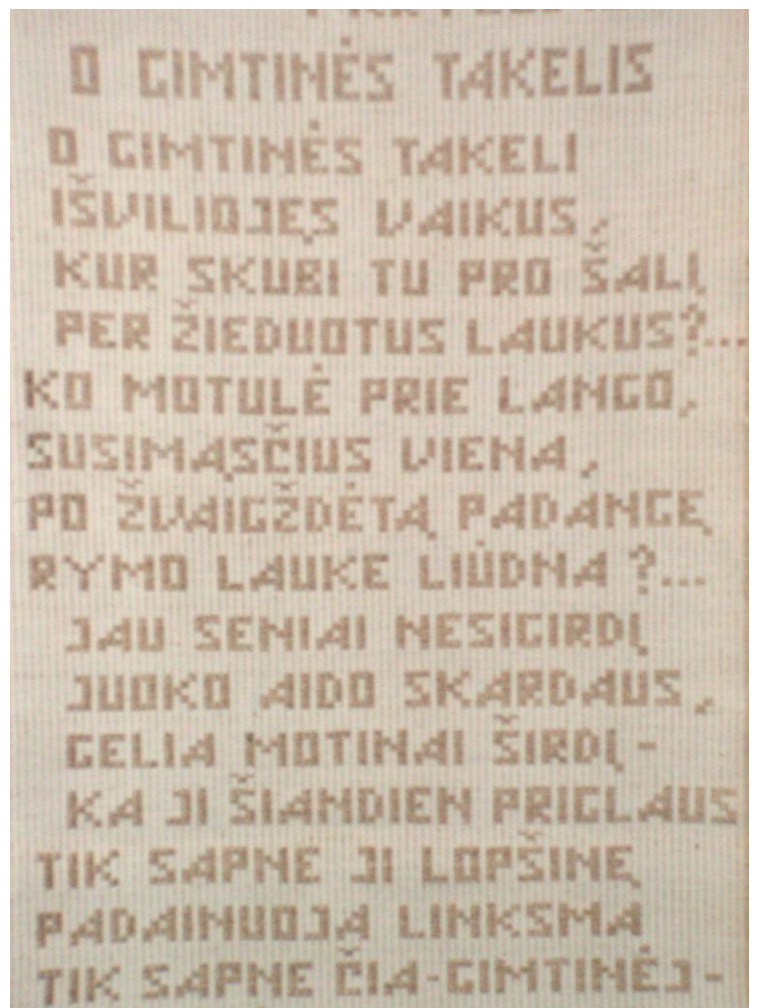
Muziejuje saugomi rankšluosčiai austi apie 1910 m. Elžbietos Mačaitės iš Balsių, netoli Tryškių. Rankšluosčiai austi iš lininių siūlų, geometrinių ornamentų raštais. Trijuose rankšluosčiuose audėja išaudė savo vardą, pavardę ir gyvenamosios vietovės pavadinimą. Viename rankšluostyje užrašas išaustas atvirkščiai „LAB SETACAM SATEBZLE“ reikia skaityti iš galo. Audėja buvo kilusi iš 20 ha ūkio. Ji išvyko laimės ieškoti į Ameriką, todėl savo dalį kraičio padovanojo seserims.

Marija Vaičiūnienė, gyvenusi Pabalvės kaime muziejui padovanojo devynis savo austus rankšluosčius. Ji išmoko austi dar vaikystėje, bet audėjos amatu pradėjo užsiimti apie 1960 m. kai išėjo į pensiją. Pirmieji jos rankšluosčiai esantys muziejuje austi apie 1970 metus. Rankšluosčiai austi iš lino rinktine technika, juose išausti augaliniai, geometriniai ornamentai, eilėraščių stulpeliai. Viename rankšluostyje išaustas telšietės poetės Teklės Kryževičiūtės eilėraštis „Gimtinės takelis“.

Muziejaus rankšluosčių kolekcija papildo kiekvienais metais naujais eksponatais. Telšių gyventoja Laima Mockienė muziejui padovanojo savo mamos išaustus audinius ir rankdarbius. Tarp jų ir šešiolika rankšluosčių.

Rankšluosčiams pakabinti buvo reikalingos rankšluostinės. Rankšluostinės grynai dekoratyvinė puošmena – jos kaboję gerojoje troboje, jose gražus rankšluostis, juo nesišluostydavo.

Rankšluostinių tiek forma, tiek puošyba labai įvairi. Puošiamos įvairiais drožinėjimo būdais: kiaurapjūviu, reljefiniu ir profiliuojamos. Atskirus motyvus liaudies meistrai traktuodavo skulptūriškai. Žemaičių „Alkos“ muziejaus Etninės kultūros skyriuje yra 100 rankšluostinių. Didžioji jų dalis medinės, bet yra ir pintų iš šiaudų. Vienos rankšluostinės paprastos, kitos – labai

puošnios. Jas galima pavadinti ir meno kūriniais, sukurtos naudojant kelias technikas. Trylika rankšluostinių datuotos, seniausia rankšluostinė datuota 1869 m., 7 rankšluostinės su inicialais.

Turime rankšluostinių, puošų gyvūniniais ornamentais, nors gyvūnijos motyvų pasitaiko gana retai. Muziejuje saugoma ir keletas rankšluostinių, kurios ornamentuotos žmonių figūromis. Be to, raštus paryškino dažydami rankšluostines įvairios spalvos dažais. Puošybai taip pat buvo naudojami trikampėliai, dantukai, lankeliai, puslankiai, pynelės, pakabučiai, taip pat pasitaiko augalinių ir dangaus kūnų motyvų (dažnai pasikartoja šešiakampė žvaigždė ir saulė).

Puošiamas rankšluostinių ne tik priekis, bet ir šoninės lentelės, kurių apatinė dalis įvairiai profiliuojama. Be įprastinių motyvų, rankšluostinių puošybai naudojami ir architektūriniai elementai – tekintos kolonėlės, puskolonės. Rankšluostinių puošyba stebina kūrybiška ir lakia fantazija, sugebėjimu mažoje plokštumoje panaudoti įvairius drožybos būdus bei tapybą, sintetiškai sujungti įvairius motyvus. Vienur labiau pabrėžta konstrukcija, kitur – puošyba.

Ant kai kurių rankšluostinių plokštumų randama išpjaustinėtų dirbimo metų, inicialų.

XX a. pradėjo plisti rankšluostinės, kurių karkasas buvo išlankstytas iš vielos. Muziejuje yra viena tokia rankšluostinė. Detalės iš vielos apsuktos spalvotais vilnoniais siūlais, pritvirtinti bumbulai. Didžioji dalis rankšluostinių dirbėjų pavardžių nežinoma. Muziejuje yra saugoma ir žymių Žemaitijos liaudies meistrų, amatininkų Kazimiero Mockaus, Justino Kazono, Jono Paulausko darbo rankšluostinių. Rankšluostinės į muziejų pateko iš Telšių ir Plungės rajonų, keletas iš Skuodo, Akmenės, Mažeikių rajonų.

Mes džiaugiamės kiekvienu eksponatu, juos eksponuojame parodose, Žemaitijos kaimo ekspozicijoje, edukacinių užsiėmimų metu vaikams pasakojame apie praėjusių laikų gyvenimą.